

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมของไทยจากนิทานพื้นบ้าน*

Value Analysis of Popularity Reflection in Thai Folktales

ขวัญชนก นัยจรูญ¹

Khwanchanok Naijarun¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมของไทยจากนิทานพื้นบ้าน ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ นิทานปรัมปรา ตำนานและนิทานเบ็ดเตล็ด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านจำนวน 54 เรื่องปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมของไทยเพียง 44 เรื่อง ค่านิยมที่ปรากฏมีครบทั้ง 9 ด้าน คือ ค่านิยมเรื่องความขยัน ความกตัญญู ความไม่โลภ การพูดปดบปวจา ความอดทนอดกลั้น การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และการให้อภัยกัน โดยที่ภาพสะท้อนค่านิยมด้านการยกย่องผู้มีวิชาความรู้ปรากฏให้เห็นมากที่สุด รองลงมาคือค่านิยมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนค่านิยมที่ปรากฏให้เห็นน้อยที่สุดคือด้านปดบปวจา ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่านิทานพื้นบ้านสามารถสะท้อนค่านิยมของคนไทยได้ ดังนั้นผู้อ่านหรือฟังนิทานพื้นบ้านจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้ด้วย

คำสำคัญ: ค่านิยมของไทย, นิทานพื้นบ้าน

Abstract

This research aims to analyze the reflection of Thai values from folktales which consists of four regions being northern, central, northeastern and southern. These folktales are divided into two genres. The first is fairy tales and legends. The second are miscellaneous tales. The data analysis are presented by qualitative research methology. The results showed that forty-four folktales reflected the values which were divided into 9 dimensions of values as follows : diligence, gratitude, modesty, kindly speech, tolerance, respect, generousness, admiration for scholars, and

* งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

¹ อาจารย์ ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

¹ Lecturer in Language Department, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Suvanabhumi
E-mail : nkhwanchanok@hotmail.com

forgiveness. The value of the admiration was predominately presented. The generousness followed secondly and the kindly speech was appeared with the least frequency. The research findings display that Folktales encourage Thai values. Therefore, people who listen or read Folktales have an impact on Thai values.

Keywords: Value of Thai, Folktales

บทนำ

นิทานพื้นบ้านเป็นนิทานที่เล่าขานสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานจากคนรุ่นบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันเพื่อให้ความบันเทิง ผ่อนคลายกับมนุษย์และช่วยเสริมสร้างจินตนาการของมนุษย์อีกด้วย ดังที่พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2529:1777) กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านว่า “นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องราวที่มีฉาก ตัวละคร แสดงความเป็นมาและเป็นไปของชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่สามารถตอบสนองมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ทำให้มนุษย์รู้สึกสนุกสนานเมื่อได้ฟังนิทาน” นอกจากนี้อรุณญา แสนสระ (2546: 1) กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านว่า “มนุษย์แตงนิทานพื้นบ้านขึ้นนอกจากจะเป็นเครื่องผ่อนคลายแล้ว บางครั้งยังใช้สั่งสอน อบรม หรือให้คติในการดำเนินชีวิต เนื่องจากเนื้อเรื่องเป็นเรื่องราวที่สนุกสนาน ผู้เล่าสามารถสอดแทรกคำสอน ข้อคิดอันดีงามไว้ให้ผู้ฟังนำไปปรับใช้การดำรงชีวิต” จะเห็นได้ว่านิทานพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คำสอน ข้อคิด วิถีชีวิต ค่านิยมในด้านต่างๆ ของบรรพบุรุษส่งต่อกันมารุ่นสู่รุ่น ดังนั้นการศึกษาเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านจึงช่วยให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพสะท้อนของสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมถึงค่านิยมที่ถูกปลูกฝังผ่านตัวละครไปยังผู้ฟังด้วย

ค่านิยมคือการยอมรับนับถือปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีงาม เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลและถือปฏิบัติติดต่อกันมา ดังที่ไพบูลย์ ช่างเรียน (2515:13) กล่าวถึง ค่านิยมว่า หมายถึงการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่ต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ มนุษย์ สิ่งมี

ชีวิตอื่นๆ รวมทั้งการกระทำด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรมและสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินค่าจากทัศนคติต่างๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว สอดคล้องกับสนธิ สัมครการ (2522: 423) กล่าวถึงค่านิยมว่า ค่านิยมหมายถึงแนวคิดที่ว่าอะไรน่าประพฤติ น่าปฏิบัติมากกว่าอย่างอื่น ดังนั้นค่านิยมจึงมักสอดคล้องกับพฤติกรรมของบุคคล เพราะตามปกติแล้วบุคคลย่อมกระทำการต่างๆ ไปตามที่ตนเห็นว่าควรและน่ากระทำ

ปัจจุบันค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก โดยเฉพาะจิตสำนึกในเรื่องความกตัญญู ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ บิดามารดา ครูบาอาจารย์ การให้อภัยซึ่งกันและกัน เห็นได้จากกรณีสื่อภาพข่าว เช่น ภาพคนชราถูกลูกหลานทอดทิ้ง ปัญหาความรุนแรง และอาชญากรรม รวมถึงปัญหาสังคมอื่นๆ ผ่านสื่อมวลชน ที่มีการนำเสนอเป็นประจำทุกวัน ผู้วิจัยจึงตระหนักว่าการศึกษาที่แท้จริงนอกจากจะต้องให้ความรู้แก่ผู้เรียนแล้ว ผู้สอนจะต้องปลูกฝังค่านิยม จารีตปฏิบัติอันดีงามของไทยให้แก่ผู้เรียนด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาพสะท้อนค่านิยมจากนิทานพื้นบ้าน เนื่องจากนิทานพื้นบ้านเป็นสื่อที่มีความเป็นอมตะ กล่าวคือ มีข้อคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ และค่านิยมอันดีงาม อันเป็นที่ยอมรับของในในทุกสังคมทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานเพียงใด เช่น ความกตัญญูกตเวทีก ความมีระเบียบวินัย ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส เป็นต้น อีกทั้งนิทานพื้นบ้านสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้ทุกเพศทุกวัย เพราะนิทานพื้นบ้านเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ก่อให้เกิดจินตนาการ และแฝงข้อคิด

มากมายให้กับผู้อ่าน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงการดำเนินชีวิตภายใต้ค่านิยมอันดีงามของไทย และนำไปปรับใช้ในชีวิตจริง การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านเพื่อให้ทราบถึงค่านิยมของคนไทยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมของไทยจากนิทานพื้นบ้าน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ศึกษานิทานพื้นบ้านจำนวน 54 เรื่อง เป็นนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามเกณฑ์ของวิเชียร เกษประทุม (2548) คือ ประเภทนิทานปรัมปรา และตำนานและนิทานเบ็ดเตล็ด ดังนี้

นิทานปรัมปรา จำนวน 11 เรื่อง คือ ปลาบู่ทอง นางสิบสอง พระสุรทนต์นางมโนราห์ นางพิกุลทอง จำปาสีตัน เมืองทอง นางนกกกระจาบ นางวิสาขา นางมโนราห์ เจ้าชายผู้ขมังธนู และยันต์สามแผ่น

ตำนานและนิทานเบ็ดเตล็ด จำนวน 43 เรื่อง คือ ตำนานเรื่อง “แม่น้ำเจ้าพระยาและหนองสมบุญ” ตำนานเรื่อง “เขากบ” ตำนานเรื่อง “โบสถ์เทวดาสวรรค์” ตำนานเรื่อง “โกรกพระ” ตำนานเรื่อง “ดงแม่นางเมือง” ประวัติบึงบอระเพ็ด ประวัติอำเภอลำดวน ทำวซูลนางอ้วเคียม ไกรทอง พระยาแก พระยาพาน พระเจ้าสายน้ำผึ้ง แม่นาค พระโขง นิทานไม่รู้จบ ยายกะตา คาวี พระยาจันทน์ดี มะกะโท ท้าวแสนปม จันทะ-โครบ เมขลา-รามสูร องคูลีมาล เวทพพชาดก วานรินทชาดก เจ้าที่ ทำดีที่เหลว คนเลี้ยงลิง โจรินดากับโจริงเกล ภูท้าวภูนาง คนหูตึงทั้งสี่ วิธีที่หมาจิ้งจอกตอบแทนบุญคุณ เหตุที่แผ่นดินไหว นกเลือกอธิปตี พระอินทร์ พญาคันคาก

ตามองลาย เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว นางนงพระจันทร์ พระร่วง นางพญากาเผือก เกาะหนู เกาะแมว แม่น้ำโขง เมืองลับแล และผาแดง – นางไอ่

กรอบแนวคิด

งานวิจัยฉบับนี้ได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดค่านิยมของไทยจากแนวคิดของนักวิชาการ คือ บุญเลิศ ราโชติ (2535) เพ็ญแข วัจนสุนทร (2522) และวิเชียร เกษประทุม (2548) ทั้งนี้ได้เลือกใช้กรอบแนวคิดของวิเชียร เกษประทุม เนื่องจากกรอบแนวคิดดังกล่าวครอบคลุมค่านิยมของไทยโดยส่วนใหญ่ และสามารถนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านได้ตรงและครอบคลุมกับเนื้อหา มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ค่านิยมเรื่องความขยัน มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความขยัน เช่น อดทนต่อความยากลำบากเพื่อทำงานให้ประสบความสำเร็จ มีความสม่ำเสมอในการทำงาน
- 2) ค่านิยมเรื่องความกตัญญู มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ การสำนึก ระลึกถึง และตอบแทนบุญคุณผู้ที่มีอุปการคุณ
- 3) ค่านิยมเรื่องความไม่โลภ มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ ความรู้จักพอ ไม่อยากได้ของผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น
- 4) ค่านิยมเรื่องการพูดปดบิวาจา มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ การกล่าววาจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดส่อเสียด นินทาว่าร้าย
- 5) ค่านิยมเรื่องความอดทนและอดกลั้น มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ มีความอดใจและระงับใจต่อสิ่งยั่วยุดต่างๆ
- 6) ค่านิยมเรื่องการเชื่อฟังผู้ใหญ่ บิดามารดา หรือผู้อาวุโส มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำที่บิดามารดา หรือผู้อาวุโสสั่งสอน หรือให้ยึดถือปฏิบัติ
- 7) ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ

การมีน้ำใจ ช่วยเหลือ อนุเคราะห์แก้อกุลผู้อื่นตามกำลัง โดยไม่เบียดเบียนและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

8) ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และความเป็นคนฉลาดหลักแหลม มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ การแสดงความเคารพยกย่องผู้มีวิชาความรู้ มีความเฉลียวฉลาด ทั้งแสดงความยกย่องทางพฤติกรรมและทางวาจาอย่างจริงใจ

9) ค่านิยมเรื่องการให้อภัยกัน มีพฤติกรรมที่แสดงออกคือ มีเมตตาต่อกัน ไม่ผูกพยาบาท อาฆาต จองเวรต่อกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมของไทยจากนิทานพื้นบ้าน ครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลจากนิทานพื้นบ้านที่มีการตีพิมพ์แล้ว จำนวน 54 เรื่อง และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

การศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลนิทานพื้นบ้านในแต่ละเรื่องตามกรอบค่านิยมของไทยซึ่งมีข้อความหรือสาระที่ปรากฏสอดคล้องกับค่านิยมและพฤติกรรมบ่งชี้ด้านนั้นๆ รวมทั้งหมด 9 ด้าน โดยนับข้อความที่แสดงพฤติกรรมของตัวละครแต่ละด้านเป็นจำนวนครั้ง พิจารณาการปรากฏจำนวนครั้งจากมากไปหาน้อย และนำมาเป็นตัวอย่งในการนำเสนอบทความ จำนวน 6 เรื่องโดยคัดเลือกจากนิทานที่ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมของไทยมากที่สุดและรองลงมา ดังนี้

1) เรื่องไกรทอง ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมด้านต่างๆ ดังนี้

ค่านิยมเรื่องความอดทนและอดกลั้น

ท้าวรำไพเป็นพระเจ้าที่มีศีลธรรม อดทนภาวนาอยู่ในถ้ำเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งผลบุญทำให้อัมทิตพย์ พฤติกรรมเช่นนี้สะท้อนให้เห็น

ถึงความอดทน อดกลั้น ว่าเป็นผลดี และจะได้สิ่งที่ดีตอบแทน มีข้อความปรากฏดังนี้

ท้าวรำไพเป็นพญาพระเจ้าที่มีศีลสัตย์ ไม่กินเนื้อคนและสัตว์ จำศีลภาวนาอยู่ในถ้ำวังน้ำวน เป็นปรกตินิสัย ผลบุญที่ได้บำเพ็ญมาช้านานทำให้อัมทิตพย์ไม่ต้องชวนชวายุเที่ยวหาอาหารแต่อย่างใดเลย (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 206)

ค่านิยมเรื่องความไม่โลภ

ท้าวรำไพเห็นว่าตัวเองชราลงไปมาก จึงมอบอำนาจการปกครองให้กับชาลวัน พฤติกรรมเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่โลภ และมีความประมาณตนเอง มีข้อความปรากฏดังนี้

ครั้งเวลาล่วงผ่านไปอีกช้านาน ท้าวรำไพเฒ่าชราลงไปมาก คิดจะสละในทางโลก จึงมอบอำนาจให้ชาลวันปกครองถ้ำและบริวารแทนตัว (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 206)

ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้

เศรษฐีพ่อของนางตะเกาทองประกาศหาผู้มีวิชาความรู้ไปช่วยเหลือลูกสาวที่ถูกพระเจ้าลักพาตัว แสดงให้เห็นถึงการยกย่องผู้มีวิชาความรู้ มีข้อความปรากฏดังนี้

เศรษฐีจึงให้ตีฆ้องร้องป่าวประกาศ ถ้าผู้ใดมีวิชาลงไปเอาตัวนางตะเกาทองมาได้ จะยกนางตะเกาแก้วให้และจะยกสมบัติให้ทั้งหมด (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 207)

ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อาจารย์คงเมื่อทราบข่าวไกรทอง อาสาจะไปช่วยนางตะเกาทองในถ้ำพระเจ้า จึงช่วยเหลือโดยให้ของขลังและอาวุธติดตัวไป พฤติกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของอาจารย์ที่มีต่อลูกศิษย์ มีพฤติกรรมปรากฏดังนี้

เมื่อไกรทองลงไปแจ้งข่าวว่าขึ้นอาสาจะไปหานางตะเกาทองให้อาจารย์คงทราบ อาจารย์คงจับยามดูก็รู้เหตุเป็นมาทุกอย่าง และรู้ว่าไกรทองจะทำการนี้ได้สำเร็จ คิดจะช่วยให้ไกรทองให้ขึ้นอาสาได้ตั้งใจหมาย จึงมอบเทียนระเบิดน้ำ มีดหมอและหอก

สัตต-โลหะลงคาถาอากาศให้แก่กรทองไปใช้สำหรับ
ตัวในการนี้ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 207)

2) เรื่อง คาวี ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมด้านต่างๆ ดังนี้

ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ลูกเสือเล่าให้ฤๅษีฟังว่าแม่โคให้ลูกเสือดื่มนมของโค พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของแม่โค มีพฤติกรรมปรากฏดังนี้

วันหนึ่งแม่ของตนออกไปหากิน ตัวข้าหิว นมนอนชมอยู่ มีโคแม่ลูกเดินผ่านมา ตัวข้าเข้าไปขอนมแม่โคดื่ม แม่โคไม่ให้แต่ลูกโคอ้วนนอนแม่ขอให้ลูกเสือดื่มนม แม่โคจึงยอมให้ลูกเสือดื่มนม (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 217)

ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และความเป็นคนฉลาดหลักแหลม

ชาวเมืองจันทบุรีกำลังเดือดร้อนเนื่องไม่สามารถไปตักน้ำในสระกลางเมืองได้เพราะสระนั้นมียักษ์อาศัยอยู่ ถ้าใครไปตักน้ำจะถูกรักษาจับกิน จนกระทั่งเมื่อพหลวิไชยและคาวีมาถึง คาวีสามารถฆ่ายักษ์ได้ เจ้าเมืองเห็นว่าคาวีเป็นผู้มีความวิชาความรู้ จึงยกพระราชธิดาให้ มีข้อความปรากฏดังนี้

ท้าวมคธรรัสถมาถึงคนฆ่ายักษ์ พหลวิไชยทูลว่าคาวีเป็นผู้ฆ่ายักษ์นั้นตาย ท้าวมคธรรสว่าจะยกพระราชธิดาให้แก่คาวี (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 218)

ค่านิยมเรื่องความไม่โลภ

ความตอนที่ 1

คาวีกราบทูลท้าวมคธรรสว่าการฆ่ายักษ์ตนทำเพื่อปกป้องพี่ชาย ดังนั้นขอให้ท้าวมคธรรสยกพระราชธิดาให้กับพี่ชายของตนแทน พฤติกรรมของคาวีสะท้อนให้เห็นถึงความไม่โลภ ทั้งๆที่คาวีรู้ว่าหากพระราชธิดาท้าวมคธรรสอภิเษกสมรสกับตน ตนก็จะได้ครองเมืองจันทบุรี แต่คาวีก็ปฏิเสธพร้อมกับยืนยันที่จะยกให้กับพี่ชาย มีข้อความปรากฏดังนี้

คาวีทูลว่าการฆ่ายักษ์ครั้งนี้ ทำไปเพื่อป้องกันอันตรายให้พี่ชาย ความดีทั้งหลายขอยกให้แก่พหลวิไชย ท้าวมคธรรสได้จัดการอภิเษกสมรสพหล

วิไชยกับนางสุรสุดา (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 218)

ความตอนที่ 2

คาวีแต่งชุดเป็นท้าวยศภูมิออกมาจากห้องพิธี และคาวีประกาศยกราชสมบัติกึ่งหนึ่งให้กับพหลวิไชยที่แปลงกายเป็นพระดาบสที่ช่วยเหลือตน แต่พระดาบส(คาวี)ไม่รับ พฤติกรรมของพระดาบสแสดงให้เห็นถึงความไม่โลภ ดังข้อความปรากฏดังนี้

คาวีรับสั่งให้แบ่งเมืองให้พระดาบสกึ่งหนึ่ง พระดาบสไม่ขอรับอ้างว่าเป็นผู้ทรงศีล และขอลาไปอยู่ป่าบำเพ็ญพรต (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 219)

3) พระยาฉัททันต์ ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมด้านต่างๆ ดังนี้

ค่านิยมเรื่องความขยัน

พระยาฉัททันต์เป็นพระยาช่าง ปกครองบริวารจำนวนมาก ทุกวันพระยาฉัททันต์จะพาบริวารไปหาอาหารพร้อมกันเสมอ ทั้งที่ความจริงแล้วพระยาฉัททันต์เป็นพระยาช่างไม่จำเป็นต้องออกหาอาหารเองก็ได้ แต่พระยาฉัททันต์ก็ไม่เอาเปรียบบริวาร มีข้อความปรากฏดังนี้

พระยาฉัททันต์มี ปกครองบริวารจำนวนหนึ่งแสนด้วยความยุติธรรม มีเมตตากรุณา รักษาศีล และสร้างบุญบารมีอยู่เป็นนิจ พระยาฉัททันต์จะพาเมียและบริวารออกหาอาหารพร้อมกันเสมอ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 220)

ค่านิยมเรื่องการให้อภัยกัน

ความตอนที่ 1

พราณโสอูดริยพระยาฉัททันต์ บริวารของพระยาฉัททันต์ได้ยื่นเสียงปืนจึงรีบมาดู พระยาฉัททันต์เอาเท้าเหยียบปากหลุมเพื่อปกป้องไม่ให้พราณโสอูดริยได้รับอันตรายจากบริวารข้างของตน เนื่องจากพระยาฉัททันต์กลัวจะเป็นเวรกรรมต่อกัน พฤติกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงการให้อภัยกัน มีข้อความปรากฏดังนี้

พระยาฉัททันต์รู้ว่าพราณโสอูดริยอยู่ใต้ที่นอนของตน จึงเอาเท้าเหยียบปากหลุมไว้ เนื่องจากเกรงว่าข้างบริวารทั้งหลายจะทำอันตรายพราณโสอูดริย พระยาฉัททันต์ให้อภัยแก่พราณโสอูดริย

เพราะกลัวว่าจะเป็นเวรกรรมกันต่อไป (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 220)

ความตอนที่ 2

บริวารช้างกลับมาเห็นพระยาฉันทันต์ถูกตัดงา พระยาฉันทันต์จึงเล่าความจริงให้ฟังและขอให้บริวารช้างให้อภัยพรานโสอุดร บริวารจึงช่วยกันเผาศพพระยาฉันทันต์และไม่เอาฆาตพรานโสอุดร มีข้อความปรากฏดังนี้

พระยาฉันทันต์จึงเล่าความจริงให้ฟังว่านางจุลพัทธาผูกเวร โดยให้พรานป่ามาฆ่าตนเพื่อตัวเอง และขออย่าได้ตามไปฆ่าพรานเลย เพราะเป็นเวรเป็นกรรมของตนเอง (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 220)

ค่านิยมเรื่องความไม่โลภ

พรานโสอุดรรู้ความจริงว่านางจุลพัทธากับพระยาฉันทันต์เคยเกิดร่วมชาติและเป็นสามีภรรยาด้วยกัน พรานโสอุดรเสียใจมากที่ทำร้ายพระยาฉันทันต์ จึงปฏิเสธที่จะตัดงาพระยาฉันทันต์ไปให้นางจุลพัทธา พฤติกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่โลภ รู้จักสำนึกผิด มีข้อความปรากฏดังนี้

พรานโสอุดรเมื่อรู้ความจริงทั้งหมดก็รู้สึกเสียใจมาก กลัวบาปจะตกถึงตนและได้กล่าวขอโทษพระยาฉันทันต์ พร้อมกับลาพระยาฉันทันต์โดยไม่เอางาไป แต่พระยาฉันทันต์ขอให้พรานโสอุดรตัดงาของตนไปถวายพระเจ้าพรหมทัต เพื่อจะได้รางวัลและความดีความชอบ และเพื่อให้นางจุลพัทธาได้งาของผัวตนตามความปรารถนา (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 220)

4) เรื่อง มะกะโท ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมด้านต่างๆ ดังนี้

ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ความตอนที่ 1

มะกะโทเป็นพ่อค้าคุมลูกหาบไปขายของตามเมืองต่างๆ ครั้งหนึ่งคนหาบสินค้าคนหนึ่งป่วย มะกะโทสงสารจึงช่วยหาบ มีข้อความปรากฏดังนี้ คนหาบสินค้าคนหนึ่งป่วยมะกะโทจึงมีจิตคิดสงสารช่วยหาบสินค้าแทน (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 221)

ความตอนที่ 2

มะกะโทช่วยนายช่างทำงานทุกอย่างด้วยความขยันหมั่นเพียร นายช่างจึงแบ่งเงินเดือนของตนให้แก่มะกะโทด้วย แสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของนายช่างที่มีต่อมะกะโท มีข้อความปรากฏดังนี้

นายช่างจึงรักใคร่เอ็นดูมะกะโท เมื่อได้รับพระราชทานเงินเดือนก็แบ่งปันให้มะกะโททุกครั้ง (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 221)

ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และความเป็นคนฉลาดหลักแหลม

ความตอนที่ 1

มะกะโทให้บัณฑิตทำนายเรื่องฟ้าผ่าและฟ้าแลบ บัณฑิตบอกให้มะกะโทนำเงินสูงเท่าสี่ระยะมาให้ตน มะกะโทไม่มี แต่ด้วยความฉลาดหลักแหลมจึงคิดอุบายเอาเงินไปวางไว้ที่จอมปลวกที่สูงเท่าสี่ระยะ บัณฑิตจึงยกย่องมะกะโทว่าเป็นฉลาด มีข้อความปรากฏดังนี้

บัณฑิตแจ้งว่าจงเอาทรัพย์มากองสูงเพียงสี่ระยะจึงจะทำนายให้ มะกะโทมีเงินเพียงสามสิบบาท จึงคิดด้วยอุบายอุบาย เอาเงินที่มีอยู่ไปวางไว้บนจอมปลวก แล้วบอกว่าข้าพเจ้านำเงินสูงเพียงสี่ระยะทำบูชาแล้ว บัณฑิตผู้นั้นเห็นมะกะโทเป็นผู้มีปัญหา (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 221)

ความตอนที่ 2

มะกะโทขอซื้อพันธุ์ผักกาดจากพ่อค้าด้วยเงิน 1 เบี้ย ด้วยความที่เงินจำนวนน้อยมากพ่อค้าไม่รู้จะดวงเมล็ดพันธุ์อย่างไร มะกะโทเสนอว่าขอเพียงเมล็ดผักกาดที่ติดนิ้วขึ้นมาก็พอ พ่อค้าชื่นชมที่มะกะโทเป็นฉลาด มีไหวพริบ มีข้อความปรากฏดังนี้

มะกะโทจึงเอานิ้วมือชุบน้ำลายแล้วก็จิ้มลงในกระถายพันธุ์ผักกาดนั้น ฝ่ายเจ้าของพันธุ์ผักกาดจึงสรรเสริญแต่ในใจว่า บุตรกรรมิณูนี้มีปัญญาฉลาดนัก นานไปจะได้เป็นผู้ตีมันคงฝ่ายมะกะโทได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดแล้ว จึงมาขุดดินกระถายที่ด้วยมูลช้างแล้วปลูกเมล็ดพันธุ์ผักกาดไว้คู่ส่ำที่บำรุงรดน้ำถึงกองงามขึ้น (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 222)

ความตอนที่ 3

มะกะโทหน้าตันผักกาดที่ปลูกไว้มาถวาย พระร่วง ฝ่ายพระร่วงเมื่อทราบความถึงที่มาของตน ผักกาดก็ขึ้นชมในความฉลาดของมะกะโทยิ่งนัก จึงขอมะกะโทกับนายช้างให้มะกะโทติดตามเข้าถวายงานในวัง แสดงให้เห็นถึงการยกย่องผู้ฉลาดหลักแหลม มีข้อความปรากฏดังนี้

สมเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังดังนั้นก็มีพระทัยยินดีนัก จึงทรงดำริว่าบุรุษผู้นี้ฉลาดประกอบด้วยความเพียร จะเอาไปเลี้ยงไว้ใกล้เราจึงจะชอบ จึงตรัสแก่นายช้างว่า ลูกกรมนี้เรา จะขอมให้ไปเลี้ยงไว้ นายช้างก็ถวายมะกะโทไปแก่ สมเด็จพระร่วงเจ้า (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 222)

คำนิยมเรื่องความขยัน

ความตอนที่ 1

หลังจากที่มะกะโทขายสินค้าหมดแล้วจึงสั่งลูกหาบให้กลับเมืองเมะตะมะไปก่อน มะกะโทไปอาศัยอยู่กับนายช้าง ช่วยนายช้างทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร มีพฤติกรรมปรากฏดังนี้

มะกะโทอาศัยอยู่กับนายช้างของพระร่วงเจ้า ผู้ครองกรุงสุโขทัย มะกะโทเป็นคนขยันหมั่นเพียร ได้ช่วยนายช้างดูแลช้างทั้งกลางวันและกลางคืน นายช้างจึงรักใคร่เอ็นดูมะกะโท (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 221)

ความตอนที่ 2

พระร่วงเสด็จมาที่โรงช้าง เห็นมะกะโทจึงถามกับนายช้างว่าเป็นใคร นายช้างตอบว่ามะกะโท เป็นคนที่ขยันมาก พระร่วงพอพระทัยในตัวมะกะโท จึงสั่งให้นายช้างเลี้ยงดูมะกะโทให้ดี มีข้อความปรากฏดังนี้

นายช้างจึงกราบทูลสมเด็จพระร่วงเจ้าว่า มะกะโทคนนี้เป็นบุรุษผู้มีปัญญาเข้ามาอยู่ด้วย

ข้าพระพุทธเจ้า ช่วยทอดหญ้าช้างและชำระมูลช้าง มีความอดุสาหะเป็นอันมาก สมเด็จพระร่วงเจ้า ทรงพระเมตตาแก่มะกะโท จึงตรัสสั่งนายช้างให้เลี้ยงดูมะกะโทไว้อย่าให้ขาดสน (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 221)

5) เรื่อง องคูลีมาล ปรากฎภาพสะท้อน

ค่านิยมด้านต่าง ๆ ดังนี้

ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และความเป็นคนฉลาดหลักแหลม

เมื่ออหิงสกะเติบโต พ่อแม่ก็ส่งให้เขาไปเรียนวิชาที่บอจารย์ สะท้อนให้เห็นค่านิยมในการยกย่องผู้มีวิชาความรู้ มีข้อความปรากฏดังนี้ ครั้นเมื่ออหิงสกะค่อยพัฒนาการเจริญวัยใหญ่ขึ้นมาแล้วบิดามารดาจึงส่งไปสู่พระนครดักลิลาเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาและศิลปศาสตร์ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 229)

คำนิยมเรื่องความขยัน

เมื่ออหิงสกะเข้าเรียนวิชาที่บอจารย์ที่ศิปาปาโมกข์ก็ขยันปรนนิบัติอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ มีข้อความปรากฏดังนี้

เมื่ออหิงสกะไปถึงพระนครดักลิลาแล้วก็เข้าไปหาอาจารย์ศิปาปาโมกข์ขอศึกษาศิลปวิทยาอุตสาหะ กระทำวัตรปรนนิบัติเป็นอันดี และมีปัญญาเล่าเรียนยิ่งกว่าสานุศิษย์ทั้งปวง จึงเป็นที่โปรดปรานของอาจารย์ศิปาปาโมกข์ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 229)

ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และความเป็นคนฉลาดหลักแหลม

องคูลีมาลออกฆ่าคนเพื่อตัดนิ้วมือตามคำบอกของอาจารย์ พระบรมศาสดาเห็นเข้าจึงเข้าขัดขวาง และพูดกับคูลีมาล จนองคูลีมาลสำนึกได้และขออุปสมบท พฤติกรรมขององคูลีมาลแสดงให้เห็นถึงความยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และผู้มีความฉลาดหลักแหลม ดังข้อความปรากฏดังนี้

พระองค์จึงตรัสตอบของคูลีมาลไปว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” แต่องคูลีมาลก็ยังไล่ไม่ทัน จึงหาว่าพระองค์ตรัสมุสาวาท

พระองค์จึงตรัสบอกแก่องคูลีมาลว่า “เราหยุดจากการกระทำอกุศลอันให้ผลเป็นทุกข์มานานแล้ว ส่วนท่านยังไม่หยุด” พระสุรเสียงนั้นทำให้องคูลีมาลโจรรู้สึกในโทษของตน จึงเปลื้องเครื่องศัตราวุธออกจากกาย ทั้งลงในชอกภูเขา แล้วเข้าไปเฝ้าทูลขอ

บรรพชาอุปสมบท (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 230)

ค่านิยมเรื่อง การเชื่อฟังผู้ใหญ่ บิดา มารดา หรือผู้อาวุโส

ประชาชนหวาดกลัวพระองค์สิมมาล เนื่องจากกลัวว่าพระองค์สิมมาลจะฆ่าตน พระบรมศาสดาจึงเสด็จไปแนะนำสั่งสอนให้ผู้คนเลิกมองอดีตขององค์สิมมาล ประชาชนก็เชื่อและกลับมาทำบุญกับองค์สิมมาล พฤติกรรมของประชาชนนี้แสดงให้เห็นถึงความเคารพเชื่อฟัง โดยตอนสุดท้ายประชาชนบางคนก็สำเร็จมรรคผล ดังข้อความปรากฏดังนี้

ท่านพระองค์สิมมาลนั้นเป็นผู้ไม่ประมาท อุตส่าห์บำเพ็ญสมณธรรม แต่จิตฟุ้งซ่านไม่เป็นสมาธิได้ เพราะว่าคนที่ท่านฆ่าประจวบดังว่ามา ปรากฏอยู่เฉพาะหน้า

พระบรมศาสดาทรงทราบจึงได้เสด็จไปแนะนำสั่งสอน ไม่ให้ระลึกถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้วและมียังไม่มาถึง ให้พิจารณาธรรมที่บังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า อย่างเดียว ท่านก็ประพฤติตาม ในไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหัตผล (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 230 - 231)

6) เรื่อง วานรินทชาติก ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมด้านต่างๆ ดังนี้

ค่านิยมเรื่องยกย่องผู้มีวิชาความรู้ และความเป็นคนฉลาดหลักแหลม

ความตอนที่ 1

วานรินทตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในป่าใกล้แม่น้ำ วานรินทตัวนี้มีความเฉลียวฉลาดมากจึงสามารถหาผลไม้รสชาติดี ๆ จำนวนมากมากินได้ทุกวัน พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงผู้มีเฉลียวฉลาดย่อมสามารถหาหาสิ่งที่ดีที่สุดมาได้เสมอ ดังข้อความปรากฏดังนี้

วานรินทตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในป่าใหญ่ใกล้แม่น้ำ ...ในเวลาท้องที่วากินอยู่ตามลำพังในแถบชายน้ำ ก็อาศัยความเฉลียวฉลาด และความคล่องแคล่ว ว่องไว เสาะหาผลไม้รสเลิศนานาชนิด มาขบกินได้อย่างอิมหันต์สำราญทุกวัน (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 234)

ความตอนที่ 2

พญาวานรินมีความฉลาดหลักแหลม ช่างสังเกต จึงสามารถไปหาผลไม้ในที่ต่าง ๆ ได้ มีข้อความปรากฏดังนี้

พญาวานรินใช้ความฉลาดรอบคอบ และความช่างสังเกต เลือกได้ชนิดไหนแผ่นราบชนิดหนึ่ง ซึ่งโผล่อยู่กลางลำน้ำระหว่างเกาะคะเนว่าได้ระยะพอดี ก็ใช้ชนิดนั้นเป็นที่ปักเท้ากระโจนข้ามไปหาผลไม้รสเลิศเกาะนั้นกินเป็นประจำ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 235)

ความตอนที่ 3

จะเข้ปลอมตัวเป็นชนิดหิน หวังจะจับพญาวานรินกินเป็นอาหาร แต่พญาวานรินสังเกตเห็นที่กระเข้แปลงนั้นรูปร่างแปลกไป จึงไม่กระโดดข้าม พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนฉลาดแม้มีอันตรายมาถึงก็สามารถใช้ปัญญาผ่านพ้นไปได้ มีข้อความปรากฏดังนี้

พอดกเย็น พญาวานรินเที่ยวเก็บกินผลไม้ จนอิมหันต์สำราญดีแล้ว ก็มุ่งหน้ากลับที่อยู่ของตน ...ด้วยความช่างสังเกตจึงเห็นว่า แผ่นหินนั้นแปลกตาไปกว่าทุกวัน แล้วเริ่มตรึกตรองพิจารณาว่า "...ทำไมหนอ วันนี้แผ่นดินจึงโผล่พื้นน้ำมากนัก และดูคล้ายกับว่าจะมีขนาดใหญ่กว่าเดิมอีกด้วย ทั้ง ๆ ที่น้ำก็ไม่ไต่ลดลงสักนิด ... ชะรอย จะมีกระเข้าเจ้าเล่ห์สักตัว ขึ้นมารอดักจับเรายูบนแผ่นหินนั้นเสียแล้ว" (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 235 - 236)

ความตอนที่ 4

พญาวานรินใช้อุบายให้กระเข้เข้าปาก เพราะสังเกตมาบ่อย ๆ ว่า เมื่อกระเข้เข้าปากตาจะปิดลง กระเข้หลงเชื่อ พญาวานรินจึงกระโดดข้ามกระเข้ไปอย่างรวดเร็ว พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้มีเฉลียวฉลาดหลักแหลมจะสามารถเอาตัวรอดได้เมื่อมีภัยมาถึง มีข้อความปรากฏดังนี้

พญากระเข้ไม่รู้กลลวง คิดเอาจากท่าที่ก็หลงเชื่อว่าพญาวานรินจะยอมสละชีวิตแก่ตนจริง ๆ จึงพาชื่อ อ้าปากคอยอยู่ลิ้มเฉลียวใจนี้ถึงธรรมชาติของตัวเองเสียสนิทว่า เมื่อปากอ้า ตาก็จะ

ปิดสนิทโดยอัตโนมติ

ส่วนพญาวานรผู้หลักธรรมชาตินี้ดี เพราะ มีนิสัยช่างสังเกต เคยแอบดูจะเข้นอนอำปากเกย หาดอยู่บ่อย ๆ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 237)

ความตอนที่ 5

พญาจะเข้ชื่นชมในความเฉลียวฉลาด ของพญาวานรที่สามารถเอาชีวิตรอดไปได้ด้วย ปัญญา พฤติกรรมของจะเข้แสดงให้เห็นการ ยกย่องผู้มีความรู้ มีข้อความปรากฏดังนี้

“... พญาวานรตัวนี้ มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลม แก่ล้าวกกล้า เต็ดเต๋ยวจริงหนอ ชะรอยจะเป็น ผู้ทรงคุณธรรมล้ำเลิศ อันสามารถครอบงำศัตรูได้ เป็นแน่แท้” (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 237)

ค่านิยมเรื่องการให้อภัยกัน

จะเข้เ็นกัคนววนรในตอนแรก แต่พอ ตริตรองดูจะเข้ก็ให้อภัยพร้อมกับชื่นชมความฉลาด และมีคุณธรรมของวานร มีข้อความปรากฏดังนี้

ความแค้นเคืองที่เสียรู้ และความเสียใจที่เกิดขึ้นเมื่อสักครู่ก็พลันเหือดหายไปสิ้น กลับนึกรัก ในน้ำใจพญาวานร แล้วกล่าวสรรเสริญด้วยความจริงใจว่า “พญาวานรผู้เจริญ ธรรมะ ๔ ประการ เหล่านี้คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ และจาคะ มีแก่บุคคลใดเหมือนมีแก่ท่าน บุคคลนั้นย่อมพ้นศัตรูได้(นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 234)

ค่านิยมเรื่องความขยัน

พญาจะเข้ชื่นชมพญาวานรว่าเป็นผู้มีความขยันและพยายาม แม้จะยากลำบากเพียงใด มีข้อความปรากฏดังนี้

ท่านมี ธิติ คือความขยันหมั่นเพียรไม่ ท้อถอย แม้ยังมองไม่เห็นทางสำเร็จ ก็ไม่ทอดอาลัย ตายอยาก ยังตั้งอยู่ในความเพียรไม่ลดละ (นิทานพื้นบ้าน, 2548, หน้า 237)

สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านทั้ง 54 เรื่อง พบว่านิทานพื้นบ้านที่ปรากฏภาพสะท้อน

ค่านิยมของไทยเพียง 44 เรื่อง ทั้งนี้ทานทั้ง 44 เรื่อง ปรากฏภาพสะท้อนค่านิยมของไทยครบทั้ง 9 ด้าน โดยปรากฏค่านิยมด้านการยกย่องผู้มีวิชาความรู้และเป็นคนฉลาดหลักแหลมมากที่สุด คือ จำนวน 22 ครั้ง ค่านิยมที่ปรากฏรองลงมาคือ ค่านิยมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรากฏจำนวน 18 ครั้ง และค่านิยมที่ปรากฏน้อยที่สุดคือด้าน ปิยวาจา ปรากฏจำนวน 5 ครั้ง จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านช่วยปลูกฝังค่านิยมของไทยให้กับผู้อ่านโดยสอดแทรกผ่านทางพฤติกรรมของตัวละคร

ผลการวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมของไทยด้านการยกย่องผู้มีวิชาความรู้และความฉลาดหลักแหลม ปรากฏจำนวนครั้งมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชาญ สว่างวงศ์ (2520: 221-222) ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ค่านิยมจากวรรณคดี สมัยรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่าตัวละครมีค่านิยมทางการศึกษามาก โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาเพื่อประโยชน์ของตนเองเป็นประการสำคัญ เป็นต้นว่าเพื่อให้ตนเองได้มีวิชาประกอบอาชีพ มีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการอันจะนำมาซึ่งความสุขแก่ตนเองในภายหน้า อีกทั้งงานวิจัยของจงกล เกียรติมะยูร (2538:117) เรื่องวิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้าน อ.คลองใหญ่ จ.ตราด ผลการวิจัยพบว่าด้านสถานภาพความเป็นอยู่ ตัวละครในนิทานพื้นบ้านมีค่านิยมที่เด่นชัดคือค่านิยมในการเลือกคู่ครอง นิยมเลือกคู่ครองที่มีสติปัญญา

เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสังคมไทย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันให้ความสำคัญกับการศึกษามาก เห็นได้จากสมัยโบราณ ก่อนจะมีการจัดตั้ง การศึกษาในระบบโรงเรียน ผู้ชายจะต้องไปศึกษา สรรพวิทยาความรู้ต่างๆที่วัด โดยมีพระเป็นผู้สอน ส่วนผู้หญิงจะศึกษาการบ้านการเรือนกับมารดา อยู่ที่เรือนชานของตน เมื่อวิเคราะห์จากเอกสารทางประวัติศาสตร์จะพบว่าการศึกษามีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังที่ วรวิทย์ วศินสรากร (2546: 26-35) กล่าวถึงประวัติของการศึกษาไทยว่ามีมายาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

นอกจากสภาพแวดล้อมด้านการศึกษาแล้ว วรรณกรรมก็ยังให้ความสำคัญกับการยกย่องผู้มี วิชาความรู้ และความฉลาดหลักแหลมด้วย เห็น ได้จากตัวละครในวรรณคดีไทยก็จะต้องเป็นบุคคล ที่มีความรู้ ความฉลาดเป็นเลิศโดยเฉพาะตัวละคร เอกฝ่ายดีของเรื่อง เช่น ขุนแผน จากเรื่องขุนช้าง ขุนแผน เป็นชายหนุ่มรูปร่าง ที่มีฝีมือเก่งกล้าทั้ง ทางการรบ และการใช้ไสยศาสตร์เวทย์มนต์ พระ อภัยมณี จากเรื่องพระอภัยมณี เป็นชายหนุ่มรูป ร้าง มีความสามารถในทางการดนตรี (เป่าปี่) เป็น ที่เลื่องลือ เสียงปี่ของพระอภัยมณีสามารถสะกด กองทัพทั้งกองทัพให้หลับไหลได้ พระรามจาก เรื่องรามเกียรติ์ มีฝีมือทางการรบอย่างเยี่ยมยอด สามารถเอาชนะศัตรูคือทศกัณฐ์ที่มีถึง 10 พักตร์ 20 กร ได้ ทั้งๆ ที่พระรามเป็นเพียงบุคคลธรรมดา จากเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นสาเหตุให้ภาพสะท้อน ค่านิยมด้านการยกย่องผู้มีวิชาความรู้และความ ฉลาดหลักแหลมปรากฏให้เห็นมากที่สุดในการ วิเคราะห์สภาพสะท้อนค่านิยมของไทย

ค่านิยมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วย เหลือซึ่งกันและกัน เป็นค่านิยมที่ปรากฏมากรองลง มาจากด้านการยกย่องผู้มีวิชาความรู้ สอดคล้อง กับงานวิจัยของกอบแก้ว มุตทอง (2531: 160) ที่ ศึกษาสถานภาพและค่านิยมของสตรีที่ปรากฏใน หนังสือพิมพ์สตรี ช่วงปี พ.ศ.2431-2476 ผลการ วิจัยพบว่าค่านิยมที่ศึกษาค้นพบจากหนังสือพิมพ์ สตรีที่มีปรากฏเป็นหลักฐานแน่ชัด คือค่านิยมเรื่อง ของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ภัยแก่กัน และมีความ สุขภาพเรียบร้อย และงานวิจัยของฉันทนา เย็นนาน (2539: 134) ที่วิจัยเรื่องการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน ภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่าคุณธรรมที่ปรากฏเด่น ชัดอันดับต้นๆ คือความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือซึ่ง กันและกัน โดยให้เหตุผลว่าสังคมไทยสมัยก่อนเป็น ลักษณะสังคมครอบครัว สมาชิกในสังคมจะต้องมี ความร่วมมือในการประกอบกิจการงานเพื่อให้เกิด ความมั่นคงในชีวิต การปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้จึงมี ความสำคัญมาก

อีกทั้งเมื่อพิจารณาลักษณะพื้นฐานของ คนไทยจะพบว่าเป็นคนมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือซึ่ง กันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยสังเกตได้ จากประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ที่มีการ ก่อเจดีย์ทราย ที่เรียกกันว่า การก่อพระทราย ซึ่ง ส.พลายน้อย (2543: 55-56) กล่าวว่าในการก่อพระ ทราย พวกหนุ่มๆ สาวๆ จะช่วยกันขนทรายมากอง ไว้ที่ลานวัดให้มีจำนวนมากพอที่จะแบ่งให้คนอื่นก่อ พระทรายได้ การก่อพระทรายเป็นการทำบุญอย่าง หนึ่งคือเท่ากับขนทรายเข้าวัด ซึ่งทางวัดอาจนำไป ใช้ในการก่อสร้างหรือถมที่ลุ่มภายในวัดก็ได้ รวมถึง ประเพณีที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เช่น ประเพณี ลงแขกเกี่ยวข้าว จากอุปนิสัยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พัฒนาขึ้นมาจน กลายเป็นประเพณี เป็นพิธีกรรม จนกระทั่งกลาย เป็นวิถีชีวิตของคนไทยที่แสดงออกมาทางการ ปฏิบัติ และสะท้อนผ่านวรรณกรรมนั้น ทำให้ภาพ สะท้อนค่านิยมของไทยด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรากฏให้เห็นในวรรณกรรมเป็นจำนวนมาก

ค่านิยมด้านปียวาจา ปรากฏจำนวนครั้ง น้อยที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของฉันทนา เย็น นาน (2539: 131) ที่ศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน ภาคกลางโดยจำแนกคุณธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ คุณธรรมเฉพาะตนและคุณธรรมต่อสังคม เมื่อ พิจารณาคุณธรรมเฉพาะตนจะพบว่ามีลักษณะของ การพูดปวยวาจาเป็นส่วนหนึ่งด้วย คือ ความมีวาจา สัตย์ รักษาคำพูด และมีสัมมาคารวะ ผลการวิจัย พบว่าคุณธรรมที่ปรากฏมากที่สุดคือความเมตตา กรุณา รองลงมาคือความกตัญญู ส่วนคุณธรรม ด้านปียวาจาปรากฏอยู่ในลำดับกลางๆ คุณธรรม ที่ปรากฏน้อยที่สุดคือความสำนึกผิด

สาเหตุที่ค่านิยมด้านปียวาจาปรากฏน้อย ที่สุดอาจเนื่องมาจาก สังคมไทยให้ความสำคัญใน ความอาวุโส เน้นความสำคัญของการปฏิบัติตนตาม กาลเทศะ มีคำเรียกขานและมีหางเสียงเวลาพูดคุย กัน สอดคล้องกับ เพ็ญแข วัจนสุนทร (2522: 37) ที่กล่าวถึงค่านิยมของไทยว่านิยมความสุภาพอ่อน

โยน คนไทยส่วนมากมักเป็นคนสุภาพอ่อนโยน ไม่เชือดเฉือนตัดรอนกันง่าย ๆ อีกทั้งคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งศาสนาพุทธจะมีแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับพุทธศาสนิกชน คือ ให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 ซึ่งหนึ่งในนั้นก็กล่าวถึงเรื่องการพูดปดปวยจาด้วย กล่าวคือให้ยึดหลักปดปวยจาในการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตของคนไทยจึงให้ความสำคัญกับการพูด จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต จึงเป็นไปได้ที่ผู้ประพันธ์อาจไม่ได้ใส่ใจที่จะต้องให้ความสำคัญกับคำนิยมข้อนี้นัก

วรรณกรรมประเภทนิทานพื้นบ้านจึงสามารถสะท้อนค่านิยมของคนไทยผ่านทางเนื้อหาและพฤติกรรมของตัวละคร ดังนั้นผู้อ่านหรือฟังนิทานพื้นบ้านจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมอันดีงามของไทยผ่านวรรณกรรมประเภทนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวิเคราะห์ค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านของกลุ่มประเทศในอาเซียน เช่น เวียดนาม ลาว มาเลเซีย
2. ควรมีการศึกษานิทานพื้นบ้านในประเทศอื่น ๆ เช่น ภูมิภาคอินเดีย วัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กอบแก้ว มุตทอง. (2531). *สถานภาพและค่านิยมของสตรีที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์สตรี ช่วงปี พ.ศ.2431 - พ.ศ.2476*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จกมล เกิดมะยุร. (2538). *วิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้าน อ.คลองใหญ่ จ.ตราด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฉันทนา เย็นนาน. (2539). *การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเลิศ ราโชติ. (2535). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. อุบลราชธานี: วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
- เพ็ญแข วัจนสุนทร. (2522). *ค่านิยมในสำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยากร.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2529). "นิทานพื้นบ้าน," ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้*. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. (2515). *สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรวิทย์ วตินสรการ. (2546). *การศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- วิชาญ สว่างวงศ์. (2520). *การวิเคราะห์ค่านิยมจากวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิเชียร เกษประทุม. (2548). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ส. พลายน้อย (นามแฝง). (2543). *ตรุษสงกรานต์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์น้ำฝน.
- สนธิ สมัครการ. (2522). "วัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม," *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์* ปีที่ 19 เล่ม 3 (กรกฎาคม)
- อรัญญา แสนสระ. (2546). *การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.